

radikal at landet skal bli «så forskjellig som mulig fra Litauen under eks-kommunistene».

ng periode. Om viltautas Landsbergis tenker som gårsdagens menn, bør han snarest vise at han kan handle som morgendagens leder.

ngnet ic også pr ter dage

I DAG

110049

Portrettet av Pál Maléter

HP
23/10 -96

BUDAPEST 1956: Svikets anatomi

BERNT HAGTVET

Professor i statsvitenskap, UiO

Pál Maléter. Husker du Pál Maléter?

Jeg husker ham. Jeg var ti år. Jeg rundet Sinahjørnet på vei hjem fra skolen på Kongsberg og så hans portrett over hele førstesiden i VG. Bildet var tatt litt ovenfra. Det formidlet et inntrykk av verdighet. Mørk uniformsjakke uten distinksjoner.

Pál Maléter var den ungarske opprørsgeneralen som ledet frihetskjemperne i Budapest. Da det hele var over, i november 1956, ble han lovet fritt leide av russerne for å forhandle – men ble arrestert. I 1958 ble han og statsminister Imre Nagy skutt.

Pál Maléter ble for meg innvielsen til en livslang interesse. Jeg skjønnte at hvis jeg skulle forstå verden, måtte jeg trenge inn i politikkenes vesen. Hvordan kunne noen handle så rått? Hva drev de ungarske frihetskjemperne?

Pál Maléter var lang og tyn, med mørkt tett hår, sikkert yngre enn jeg er nå, en ulenkkelig skikkelse ikke ulik en jeg senere kom til å lese intenst: George Orwell. Han ble den ungarske revolusjonens helteskikkelse. Og på filmvisen kunne vi i mørket følge kampene i Budapest – mot AVO-menn (det hemmelige politi), gatekamper rundt broene i Budapest. Ennå står det brennhett på netthinnen: Opprørere som slepte folk fra det hemmelige politi ut på gatene etter å ha raidet deres hovedkvarter. Hat. Skygger som løp mellom brennende hus. Skygger som falt. Russiske oberster som irritert viftet bort kameramenn. Truende.

Også Imre Nagy hørte vi på, skrapende over radioen, i et uforståelig

språk. Men så skjønnte vi at det dreide seg om en hjerteskjærende appell om hjelp mot de inntrengende russerne.

På filmvisen kunne vi også se kardinal Mindszenty trave hvileløst frem og tilbake i det lille kvarter han hadde i den amerikanske ambassaden i Budapest. Der levde han i eksil i mange år.

Så fulgte flyktningene. Vi så dem komme som ulldotter, vaklende, nedbrutte, over marsklandet mellom Ungarn og Østerrike – til Vesten. Også de kom til Kongsberg. Jeg husker innsamlinger, møte med nye landsmenn. Verden kom til Kongsberg. Jeg måtte forstå dette.

Senere har jeg lest om Ungarn. Hvordan opprøret i 1956 dannet basis for en hel litteratur om totalitarismens vesen. Hannah Arendt utga et eget etterord til *The Origins of Totalitarianism* hvor hun brukte Ungarn-oppstanden for å modifisere og nyansere sin modell om det totalitære diktatur. Og utvikle sin teori om rådsdemokratiet – de spontant oppståtte arbeiderråd som var den ungarske revolusjonens viktige særkjenne. Da møtte mine visuelle erindringer tung teori. Det ble et fascinerende treffpunkt. Jeg er aldri blitt ferdig med emnet. Kan aldri bli det.

I dag ligger både Pál Maléter og Imre Nagy på æreskirkegården utenfor Budapest. Den russiske obersten – om han lever – bor i brakker og får ikke lønn. Oppstanden i Ungarn ga støtet til en langsom avstaliniseringsprosess som ledet frem til 1989. Historien er ikke slutt. Jeg kjenner ennå den sitrende undring da jeg så dette VG-oppslaget.

Den amerikanske utenriksministeren Dean Acheson kalte sine memoarer *Present at the Creation*. Det var ikke bare han som var til stede da alt startet. Jeg også.

I dag er det 40 år siden revolusjonen i Ungarn brøt ut. Som så ofte før med en studentdemonstrasjon.

Bernt Hagtvet

Komm

BEVISENE FORELIG
sterk kommunistbevegels

NILS MORTEN UDGAARD

Artikkelforfatteren er utenriksredaktør i Aftenposten

Det er underlig hvordan noe «all visst», allikevel kommer i et nytt ugiendrivelige bevis legges på bordet når vi ser det amerikanerne kaller «rykende revolveren». Kreml har siert andre lands kommunistpartier med millionbeløp, ja med milliarder i dagens pengeverdi, fremgår forskning som nå fremlegges for etter land. Også Norden og NKPKes kommunistiske parti – fikk sine pengeinnsprøytninger fra Kremldokumenter som den norske historikeren Sven Holtsmark og hans d kollega, Morten Thing, har gransket i Moskvas arkiver.

Disse arkivene åpner og lukker takt med de politiske konjunkturer allerede mer lukkede enn for få den. Men mye er kommet ut, puslet settes sammen og avgir et klar bilde: Konspirasjonen var dypere, og get større, vest-partiene griskere, KGB mer involvert enn de fleste

Så leng

KJELL HANSEN

Artikkelforfatteren er kommentator i Aftenposten

Det skal altså ikke gjenta seg. I gang Stortinget debatterer tront som er Regjeringens arbeidsprogram vil i det minste én statsråd være til stede og høre på hva som blir sagt. Tid alt var dette hva kampen for parlamentarismen handlet om; all makt i desal. Regjeringen måtte møte i Stortinget.

Men hvis det likevel gjentar seg. Da skjer ingen verdens ting, ialt ingenting som får konsekvenser. Regjering må jo landet ha, og Stortinget